

УДК 37.091.4.011.3-051

АНДРІЙ ТКАЧЕНКО

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ПРОПЕДЕВТИЧНИЙ ЕТАП ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ А. С. МАКАРЕНКА

У статті узагальнена інформація щодо роботи видатного українського педагога А. С. Макаренка у Крюківському і Долинському залізничних училищах Південної залізниці Російської імперії. На основі аналізу біографічної інформації виокремлюються такі важливі тенденції його професійного розвитку в межах стартового етапу професійно-педагогічної діяльності, як накопичення рольового, комунікативного, організаційного, перцептивного і управлінського професійно-педагогічного досвіду; інтенсивний пошук власного педагогічного стилю і професійно-особистісне самоствердження, вияв професійної позиції; активне експериментування в галузі навчальної і виховної методик; апробація в умовах педагогічної практики вихідних професіогенетичних аксіологічних, технологічних та етико-естетичних установок.

***Ключові слова:** А. С. Макаренко, професіогенетична концепція, професійний розвиток, пропедевтичний етап професійного становлення, двокласне залізничне училище, макаренкознавство.*

Постановка проблеми. Отримання А. С. Макаренком у 1905 році, після закінчення однорічних педагогічних курсів при Кременчуцькому міському чотирикласному училищі, першої вчительської посади є початком так званого «пропедевтичного» етапу (1905–1917 роки) перманентного процесу його професійного розвитку. Цей відрізок життєдіяльності майбутнього видатного педагога, як свідчить аналіз широкого кола біографічних даних, позначений низкою важливих явищ професіогенетичного змісту, приблизний перелік і характер яких являють надзвичайно цінне джерело щодо визначення базових детермінант та індивідуальної конфігурації формування Макаренка як педагогічної особистості.

Аналіз досліджень і публікацій. Вся наявна на сьогодні джерелознавча база щодо піднятої проблеми умовно поділяється на достатньо чітко окреслені мемуаристичний і монографічний розділи. Перший представлений численними спогадами друзів, колег, учнів і родичів А. С. Макаренка – І. П. Амшенікова, К. М. Безрук, К. І. Депутатової, Є. Ф. Григорович, Н. Є. Кіслової, М. Г. Компанцева, П. С. Ковальової, О. М. Левди, В. С. Макаренка, Д. М. Мякоти, Н. П. Найди-Іринєєвої, А. П. Сугак, П. М. Ткаченка та І. І. Чернишова.

Дослідницька ж традиція в царині перших глав педагогічної біографії А. С. Макаренка була започаткована ще такими корифеями макаренко-

знавства, як Є.М. Мединський, М.П. Ніжинський, Є.З. Балабанович, Н.О. Морозова та інші, проте останні роки майже не відмічені появою помітних розвідок «крюківського» і «долинського» періодів життєтворчості Макаренка, що пояснюється як вичерпаністю відомих інформаційних джерел, так і певною недоступністю найперспективнішого із них – архівних фондів Південної залізниці. В цьому відношенні виключенням є лише недавня праця всесвітньовідомого дослідника життя і спадщини видатного педагога – Гьотца Хілліга – «А.С. Макаренко – учасник святкування 300-річчя царювання Дома Романових», в який учений описує один із невідомих, але не надто важливих епізодів учительської біографії Макаренка [19].

Мета статті – на основі аналізу біографічної інформації виокремити головні тенденції в структурі професійного розвитку А.С. Макаренка в межах стартового етапу його професійно-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Свій педагогічний шлях А. С. Макаренко, як відомо, починає у Крюківському двокласному залізничному училищі, яке знаходилося на терені Крюківських вагоноремонтних майстерень у спеціально зведеній кам'яній будівлі, що мала 5 великих класних кімнат [1, с. 29]. Училище було розраховане на 5-річний термін навчання: три роки – перший клас, що відповідав початковій школі, і два роки – другий клас, що давав підвищену початкову освіту [11, с. 14]. Контингент училища, який, наприклад, на 1 січня 1908 року дорівнював 321 учню (248 хлопчаків і 73 дівчинки) [16, с. 109], складався із дітей залізничників, тобто, як писав у подальшому сам А. С. Макаренко, робітників більш високого рангу – кваліфікованих працівників паровозних і вагонних парків, машиністів, токарів і навіть начальників станцій [7, с. 38]. Маємо підкреслити ту обставину, що перші учні А.С. Макаренка, будучи вихідцями із високопрофесійного середовища, виступали носіями відповідних родинних цінностей і традицій. Цілком природно, що такі внутрішньородинні умови зумовлювали й певну систему їхніх соціальних очікувань щодо багатьох сфер життя, зокрема освіти.

Хоча біографи А.С. Макаренка майже одноставно стверджують, що його предметами в училищі були російська мова, література, малювання та креслення, колишній випускник цього закладу В.С. Макаренко, навпаки, говорить не про предметну систему викладання у ньому, а про класну, коли кожен учитель мав свій клас, у якому читав усі предмети, крім Закону Божого. У той же час, він надзвичайно високо оцінює майстерність А. С. Макаренка як учителя креслення, підтверджуючи велике виховне значення цього предмета у формуванні в учнів точності й акуратності [10, с. 43, 100]. Колегами юного педагога в цей час були: завідувач училища М.Г. Компанцев, учителі П.В. Рашев, З.П. Сагредо, Н.П. Найда, священник Д.І. Григорович, а пізніше К.Ф. Корбаненко, Г.В. Орлов і Є.Г. Сосновська [5, с. 4; 10, с. 44].

Спогади засвідчують, що А. С. Макаренко зумів швидко повернути до себе симпатії учнів. «Він володів якимось незвичайним умінням угадувати наші прагнення, говорити з нами, – писав його колишній учень О.М. Левда, –

Приваблював також його зовнішній вигляд, короткозорі уважні очі, озброєні окулярами з сильними скельцями. А.С. Макаренко, як правило, не гримав на того, хто провинився, не квапився карати. Спокійний осудливий вигляд молодого педагога, легка усмішка його допитливих очей діяли на пустуна витверезливо і гнітюче: робилося соромно» [18, с.140]. М.Г. Компанцев характеризує А.С. Макаренка цього періоду як рухливого, невгамовного, веселого, «він був ураган, який невтомно носився з однієї класної кімнати в іншу з журналом під пахвою [...], а на перервах між уроками у великому коридорі або у дворі можна було чути його сміх або окрики команди для ігор» [5, с. 4].

У мемуарах І.І. Чернишова, друга дитинства А.С. Макаренка, є цікавий опис занять на природі учнівського образотворчого гуртка «Художник», створеного молодим педагогом: «Він розповідав учням про життя і творчість великих російських художників І. Ю. Рєпіна, І. В. Сурикова, І. І. Шишкіна. Мене вразили глибокі знання Антона Семеновича біографій цих художників, глибока обізнаність із їхніми творчими шляхами. Розповідав Антон Семенович із захопленням, картини, образи немов оживали перед нами. І мені стало ясно, що Антон Семенович не «просто розповідав», він передавав учням свою повагу і любов до цих чудових майстрів реалістичного живопису» [18, с. 141].

Хоча всі мемуаристи і біографи А. С. Макаренка одностайно говорять про його надзвичайну педагогічну активність, унесення помітного позбавлення до позакласної роботи училища (організація літературних читань, підготовка вечорів учнівської самодіяльності, репетиції вистав, ігри з учнями на свіжому повітрі під час перерв, насаджування дерев на шкільному майданчику, походи, екскурсії, організація учнівського табору тощо) [1, с. 33; 5, с. 4; 11, с. 15; 12, с. 55; 13, с. 13; 18, с. 139], В. С. Макаренко у своїх спогадах цю інформацію категорично спростовує. Він запевняє, що ніхто з педагогів училища ніякої позакласної роботи не вів, оскільки відразу після уроків усі поспішали додому, винятком були лише новорічні свята [10, с. 43].

При цьому В. С. Макаренко все ж таки опосередковано підтверджує професійну активність брата і описує начебто невдалу спробу молодого вчителя створити учнівський церковний хор. Крім того, він засвідчує активний технологічний пошук А.С. Макаренка і наводить приклад одного виховного експерименту, що, однак, мав трагічні наслідки. Для підвищення мотивації навчання в 1907 році А.С. Макаренко вирішив ранжувати учнів класу наприкінці кожної чверті за рівнем успішності. Один із його учнів, який хворів на туберкульоз і був, по суті, приречений, про що А.С. Макаренко, ймовірно, не знав, через погіршення здоров'я опинився на останньому місці в рейтингу класу. Незабаром до школи прийшов його батько і при учнях заявив педагогові: «Сьогодні вночі мій хлопчик помер. Я прийшов вам сказати про це і ще запитати вас: для якої мети ви поставили в його чверті, що він 37-й і останній? Навіщо ви образили хлопчика, якому залишилося 10 днів життя? Він так горював, бідний, що він «останній». Це ви, Антоне Семеновичу, недобре зробили, дуже недобре. Я знаю, він би все

одно помер, але навіщо заподіювати хлопчикові непотрібні страждання?» Після цього А.С.Макаренко припинив свій експеримент і, за деякими свідченнями, все життя тяжко переживав цей випадок, вважаючи себе винним у смерті хлопчика [10, с. 45–46, 180]. Можна припустити, що в подальшому спогад про цю трагедію спричинив деякі з принципових обмежень на шляху реалізації професійної ініціативи А.С.Макаренка, актуалізуючи її етичний і психологічний контекст.

Про різноманітність форм самоосвітньої діяльності А.С.Макаренка цього періоду ми можемо знайти деякі свідчення у спогадах Є.Ф.Григорович [15, с. 94]. У макаренкознавчій біографістиці часто зустрічається опис активності як самого молодого педагога, так і інших його колег під час революційних подій 1905 року, яку, проте, також заперечує В.С.Макаренко. Першим про участь викладачів училища, завдяки агітації А.С.Макаренка, у Люботинському з'їзді вчителів Харково-Миколаївської залізниці пише М.Г.Компанцев [5, с. 4]. Однак сучасні розвідки німецьких біографів педагога підтвердження цим подіям поки що не знайшли [10, с. 47].

Як згадує В.С.Макаренко, приблизно до 1910 року навколо А.С.Макаренка в Крюкові утворився гурток інтелігенції – два лікарі, ветеринар, студент, педагоги, в тому числі декілька його колег по залізничному училищу, тощо. Під час своїх візитів до Крюкова до них приєднувалася і Є.Ф.Григорович. «Гуртківці» весело проводили час, багато сперечалися, головним чином на літературні теми, співали, подорожували на човнах по Дніпру [10, с. 49]. В цьому випадку ми вкотре спостерігаємо здатність А.С.Макаренка об'єднувати людей і вести їх за собою – те, що в подальшому проявиться як усталена риса його педагогічної діяльності.

У 1909 році, після несподіваного звільнення М.Г.Компанцева і переведення його за власним бажанням на станцію Долинська, завідувати Крюківським залізничним училищем був призначений колишній учитель і завідувач бібліотеки-читальні в містечку Омельник Кременчуцького повіту Кузьма Фомич Корбаненко. Докладної інформації про деталі конфлікту А.С.Макаренка з бюрократом – новим завідувачем поки що не знайдено, але відомо, що він публічно звинуватив свого керівника у хабарництві і справа навіть дійшла до суду [2, с. 80; 3, с. 57; 10, с. 51]. Ця обставина, а також, очевидно, напружені стосунки з власним батьком змусили А.С.Макаренка шукати нового місця роботи. У 1911 році він подає відповідне прохання, і з 24 вересня 1911 року розпорядженням інспектора народних училищ 6-го району Херсонської губернії призначається на посаду вчителя однокласного залізничного училища на станції Долинська Харківсько-Миколаївської залізниці, якою на той час уже завідував М.Г.Компанцев [9, с. 118]. Крім суто вчительської роботи, А.С.Макаренко виконував обов'язки наглядача в гуртожитку для учнів, при якому займав окрему кімнату [10, с. 51].

За спогадами самого А.С.Макаренка, училище розташовувалося у невеликому селищі серед голого степу, віддаленому від великих міст: «Станцію і селище при ній можна було охопити одним поглядом. Нас

оточував степ, одноманітний, рівний, мовчазний. [...] І школа наша багатством не відрізнялася. Вона була призначена для дітей лінійних службовців: колійних і бар'єрних сторожів, стрілочників із маленьких станцій і полустанків. Було в нас багато і сиріт. Більшість моїх учнів жили в гуртожитку при школі. Все це було організовано в «приютському» стилі: бідно, казенно, похмуро і непорушно» [8, с. 321].

В.С. Макаренко писав, що важко уявити собі «діру» більш глуху, ніж Долинська: залізничне депо, церква, училище, 3–4 невеликих крамниці і з сотню будиночків. У своїх спогадах брат педагога, якого багато хто із дослідників звинувачують в упередженості і необ'єктивності, стверджує: якщо коли-небудь на своєму життєвому шляху А.С. Макаренко ризикував спіткнутися, то саме в Долинській: там він, начебто, майже нічого не читав і провадив разом зі своїми колегами досить епікурейський спосіб життя. Певною компенсацією незадовільних обставин особистісного розвитку А. С. Макаренка були літні місяці, коли він повертався до Крюкова де знову «обкладався книгами», відвідував Полтаву або Київ [10, с. 51–52]. Проте перебування далеко від культурних центрів не завадило молодому педагогові ретельно підготуватися до продовження своєї освіти.

Колегами А. С. Макаренка в училищі, крім М.Г. Компанцева і Г.В. Орлова, разом із А.С. Макаренко переведеного до Долинської із крюківського училища, були ще біля десяти педагогів: Богоявленський, Петрова, Грошева та інші [6, с. 54]. Уривчасті дані про особливості педагогічної діяльності А.С. Макаренка у 1911–1914 роках роблять долинський період одним із проблемних фрагментів у загальній картині його професійного становлення. Деякі відомості можна отримати лише з коротких спогадів В.С. Макаренка, М.Г. Компанцева, колишніх учнів Долинського залізничного училища – В.Я. Гаврильченка, М.Н. Доненка, М.Л. Лановенка та колишнього завідувача однокласної земської школи у селищі при цій же станції Л.Т. Степанченка.

За їх свідченнями, популярність А.С. Макаренка, який викладав російську словесність, малювання та креслення, серед учнів була загальною, він справляв на них враження надзвичайно акуратного, пунктуального і вимогливого педагога; на відміну від інших учителів, усі непорозуміння у спілкуванні з учнями вирішував самостійно, не звертаючись за допомогою до завідувача, і намагався досягти у цих справах позитивних результатів. А.С. Макаренко швидко близько зійшовся з учнями і знав їх краще, ніж інші педагоги, вмів зав'язати розмову з наймовчазнішим із них. Надзвичайне захоплення учнів і прагнення до наслідування викликав його каліграфічний почерк [4; 5, с. 5; 6; 10; 14; 17]. Він навіть увів у 4-му класі додаткові заняття з чистописання, які почав зі спеціальних фізкультурних вправ – гімнастики пальців, кистей рук, передпліччя, вчив учнів правильно сидіти за партою, використовував різноманітні методичні прийоми [4, с. 155].

Учням запам'яталися уроки А.С. Макаренка, присвячені ювілею Вітчизняної війни 1812 року – його захоплюючі розповіді про Бородінську битву, Старостиху Василису тощо. Крім роботи в класі, А.С. Макаренко

проводив екскурсії до лісу, де розповідав про життя рослин і тварин, показував різні породи дерев як досвідчений біолог. Так само за стінами класу проводив він уроки малювання, пропонував писати пейзажі, замальовувати будинки, використовуючи, очевидно, елементи техніки пленеру [14, с. 146–147].

Особливо яскраво вирізнявся А.С. Макаренко як організатор позакласної роботи. Першою справою в цьому відношенні було налагодження позакласного читання: він ретельно вивчив склад училищної бібліотеки, уклав рекомендовані списки книг за розділами і познайомив із ними учнів. Вчитель сам видавав учням книги. Його намагання керувати читанням дітей призвели до значного збільшення бібліотеки, до обміну прочитаними книгами. Іншим видом позакласної роботи, що мав великий успіх, був літературно-драматичний гурток, який створювався переважно для підготовки до зимових свят і виступав лише 2–3 рази на рік. Але А.С. Макаренко мав на увазі не так підготовку до новорічних свят, як розвиток мовлення і художнє виховання учнів. У програмі гуртка було читання на високому художньому рівні віршів і дитячих гумористичних оповідань, інсценування з музичним акомпанементом та співами, вокальні та балетні виступи, масові ігри тощо [6, с. 56–57].

Особливо урочистим і яскравим було святкування нового 1914 року, підготовку костюмів, декорацій і номерів до якого А.С. Макаренко з учнями почали заздалегідь. У програмі костюмованого свята були інсценування байки І.А. Крилова «Бабка і мурашка» та оповідання А.П. Чехова «Зловмисник», демонстрація декількох «живих картин» тощо [10, с. 108]. Систематично також проводив А.С. Макаренко з учнями екскурсійні поїздки, упродовж короткого часу вони відвідали Миколаїв, Севастополь, Херсон та ніші міста [4, с. 154].

Колишні учні також звертають увагу на методичні пошуки молодого А.С. Макаренка в царині викладання мови і літератури: робота над творами і переказами, опанування технікою «тихого» і «голосного» читання, заучування віршів напам'ять, лексичний і смисловий розбір літературних творів тощо. З питань методики А.С. Макаренко мав свою досить певну точку зору, виступав за посилення питомої ваги самостійної роботи учнів [6, с. 58–59]. Уроки – граматичні розбори поступово стали систематичними і викликали зацікавленість дітей, суперечки про те чи інше написання слова, про розділові знаки, в яких А.С. Макаренко брав найпалкішу участь, виходили за межі класу, вони пробуджували думку, змушували весь час пригадувати і обмірковувати завчені раніше приклади і правила. За словами В.Я. Гаврильченка, граматики ожила; спочатку цей інтерес до неї носив дещо «спортивний» характер, але потім непомітно переріс в інтерес до мови, до живого мовлення [4, с. 156]. Л.Т. Степанченко ж описує цікавий методичний прийом, що його продемонстрував А.С. Макаренко в різновіковому класі сусідньої земської школи, значно оптимізувавши процес вивчення молодшими учнями нових літер. В цьому описі ми можемо виокремити систему вже достатньо сформованих на цей час елементів його професійної

майстерності: креативності, комунікативних і організаційних умінь, зовнішньої педагогічної техніки тощо [17, с. 90]. В Долинській ми також спостерігаємо надзвичайну соціальну і професійну активність А. С. Макаренка, прагнення знаходитися в центрі уваги. Він, за спогадами всіх, хто знав його у цю пору, значно виділявся серед інших педагогів.

Висновки. Професіогенетичний контекст перших років самостійної практики А. С. Макаренка в ролі фахівця-педагога позначений низкою більш або менш помітних тенденцій, серед яких ми передусім виділяємо: накопичення рольового, комунікативного, організаційного, перцептивного і управлінського професійно-педагогічного досвіду; інтенсивний пошук власного педагогічного стилю і професійно-особистісне самоствердження, вияв професійної позиції; активне експериментування в галузі навчальної і виховної методик; апробація в умовах педагогічної практики вихідних професіогенетичних аксіологічних, технологічних та етико-естетичних установок.

Проте варто зауважити, що цілісний аналіз пропедевтичного етапу професійного аутогенезу Макаренка можливий лише за умови охоплення дослідженням і його завершальної стадії – навчання педагога в Полтавському учительському інституті.

Список використаних джерел

1. Балабанович Е. З. Макаренко. Человек и писатель / Е. З. Балабанович. – М. : Моск. рабочий, 1963. – 472 с.
2. Г. Кременчуг // Адрес-календарь и справочная книжка Полтавской губернии на 1900 год / сост. Д. А. Иваненко секретарем Полт. Губернского Стат. Комитета. – Полтава : Типо-литогр. Губернского Правления, 1900. – С. 1–80.
3. Г. Кременчуг // Адрес-календарь и справочная книжка Полтавской губернии на 1903 год / Изд. Полтав. Губернского Стат. Ком. – Полтава : Типо-литогр. Губернского Правления, 1903. – С. 1–57.
4. Гаврильченко В. Я. Из воспоминаний об учителе / В. Я. Гаврильченко // А. С. Макаренко : сб. статей. Кн. 4 / Львовский гос. ун-т им. Ив. Франко. – Львов : Изд-во Львовского ун-та, 1959. – С. 154–157.
5. Компанцев М. Г. Из воспоминаний об Антоне Семеновиче Макаренко / М. Г. Компанцев // Начальная школа. – 1944. – № 5–6. – С. 4–6.
6. Лановенко М. Л. Ранній період педагогічної діяльності А. С. Макаренка / М. Л. Лановенко // Радянська школа. – 1945. – № 5–6. – С. 54–59.
7. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. Т. 4 / А. С. Макаренко ; сост. : М. Д. Виноградова, А. А. Фролов. – М. : Педагогика, 1984. – 400 с.
8. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. Т. 6 / А. С. Макаренко ; сост. : М. Д. Виноградова, А. А. Фролов. – М. : Педагогика, 1985. – 384 с.
9. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. Т. 8 / А. С. Макаренко ; сост. : М. Д. Виноградова, А. А. Фролов. – М. : Педагогика, 1986. – 336 с.
10. Макаренко В. Мой брат Антон Семенович. Воспоминания, письма. – Марбург, 1985. – XVIII, 202 с. – (Opuscula makarenkiana Nr 3).
11. Медынский Е. Н. Антон Семенович Макаренко. Жизнь и педагогическое творчество / Е. Н. Медынский. – М. ; Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1949. – 128 с.
12. М'якота Д. М. Мій репетитор / Д. М. М'якота // Полтавці про А. С. Макаренка. Збірник статей-спогадів вихованців, друзів і колишніх співробітників

А. С. Макаренка / Ред. кол.: Є. М. Рижило (відп. ред.) та ін. – К. : Рад. школа, 1968. – С. 54–55.

13. Ніжинський М. П. Життя і педагогічна діяльність А. С. Макаренка (Творчий шлях) / М. П. Ніжинський. – Вид. друге, перероб. і допов. – К. : Рад. школа, 1967. – 304 с.

14. Осадчий М. Беседа с учеником А. С. Макаренко // А. С. Макаренко : сб. статей. Кн. 4 / Львовский гос. ун-т им. Ив. Франко. – Львов : Изд-во Львовского ун-та, 1959. – С. 146–147.

15. Проценко В. Крюковские встречи / В. Проценко // Народное образование. – 1963. – № 3 (март). – С. 92–99.

16. Статистические сведения // Полтавский земский календарь на 1909 год / Издание Полтавского Губернского Земства. – Полтава : Типо-литограф. И. А. Дохмана, 1908. – С. 1–124.

17. Степанченко Л. Каким я его знал. Из воспоминаний об А. С. Макаренко / Л. Степанченко // Народное образование. – 1964. – № 12. – С. 87–90.

18. Убийвовк И. А. С. Макаренко в Крюкове / И. Убийвовк // А. С. Макаренко : сб. статей. Кн. 4 / Львовский гос. ун-т им. Ив. Франко. – Львов : Изд-во Львовского ун-та, 1959. – С. 134–145.

19. Хиллиг Г. А. С. Макаренко – участник празднования 300-летия царствования Дома Романовых / Гётц Хиллиг // Хиллиг Г. В поисках истинного Макаренко. Русскоязычные публикации (1976–2014) / Гётц Хиллиг. – Полтава : Издатель Шевченко Р. В., 2014. – С. 710–712.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2015 р.

ТКАЧЕНКО А.

Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко,
Украина

ПРОПЕДЕВТИЧЕСКИЙ ЭТАП ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ А. С. МАКАРЕНКО

В статье обобщена информация о работе выдающегося украинского педагога А. С. Макаренко в Крюковском и Долинском железнодорожных училищах Южной железной дороги царской России. На основе анализа биографической информации выделяются такие важные тенденции его профессионального развития в рамках стартового этапа профессионально-педагогической деятельности, как накопление ролевого, коммуникативного, организационного, перцептивного и управленческого профессионально-педагогического опыта; интенсивный поиск собственного педагогического стиля и профессионально-личностное самоутверждение, проявление профессиональной позиции; активное экспериментирование в области учебной и воспитательной методик; апробация в условиях педагогической практики исходных профессио-генетических аксиологических, технологических и этико-эстетических установок.

Ключевые слова: А. С. Макаренко, профессио-генетическая концепция, профессиональное развитие, пропедевтический этап профессионального становления, двухклассное железнодорожное училище, макаренковедение.

TKACHENKO A.

Poltava national pedagogical University named after V. G. Korolenko, Ukraine

PROPAEDEUTICAL STAGE OF PROFESSIONAL FORMATION OF A. S. MAKARENKO

On the basis of biographical data analysis the main trends of the professional development of the famous Ukrainian educator A. S. Makarenko in the boundaries of the initial stage of his educational activities are distinguished.

Getting by A. S. Makarenko in 1905 the first teacher's position was the beginning of the so-called «propaedeutic» phase (1905–1917 years) of the permanent process of his professional development. He started pedagogical career at two railway schools – Kriukiv and Dolynske ones. Memories prove that A. S. Makarenko was able to attract the sympathy of students quickly revealed the ability to unite people and lead them that later became the constant features of his teaching activities. A. S. Makarenko was distinguished especially vividly as an organizer of extra-curricular activities. The former students also pay attention to the methodical search of the young Makarenko in the language and literature teaching, his extraordinary social and professional activity, the desire to be in the center of attention.

Professiogenetic context of the first years of Makarenko's independent practice as a specialist teacher was marked with a number of such important trends as the accumulation of role-playing, communicative, organizational, perceptual and managerial professional and teaching experience; an intensive search for his own teaching style and professional-personal self-assertion, a manifestation of professional position; active experimentation in the field of educational and upbringing methods; testing in the conditions of pedagogical practice outgoing profессиogenetic axiological, technological, ethical, and aesthetic attitudes.

However, it should be noted that a holistic analysis of the propaedeutic phase of Makarenko's professional development is possible only if the scope of the study of its final stage that is training of the educator in the Poltava Teacher Institute.

Key words: *A. S. Makarenko, profессиogenetic concept, professional development, propaedeutic phase of professional formation, two-year railway school, Makarenko-studies.*